

Posudek vedoucího diplomové práce

Martin Poppr: André Gide, angažovaný spisovatel

Primárním cílem práce bylo analyzovat Gidova díla, jejichž záměr není převážně estetický a která ani nepřetavují zvolený obecnější problém lidského údělu do fikce, nýbrž se bezprostředně a kriticky soustředí na konkrétní společenské situace a problémy s nimi souvisící, tedy na to, co by se dalo nazvat Gidova společenská angažovanost. Těch sfér je několik: okrajově se angažoval na straně dreyfusardů; po Voltairově vzoru věnoval Gide po jistý čas pozornost francouzskému soudnictví; za společenské angažování lze pokládat i jeho odvážné (a jedno z průkopnických) očištění homosexuality – v čemž se otázka společenská samozřejmě prolíná se zkušeností osobní a téma prostupuje i Gidovo dílo ryze literární. Nejznámější jsou ovšem Gidovy zásahy do sféry politické ve dvou důležitých otázkách: je to jednak kritika francouzských koloniálních praktik (*Voyage au Congo, Retour du Tchad*), jednak jeho krátký příklon ke komunismu a poté kritika „komunistické“ reality v Sovětském svazu (*Retour de l'URSS, Retouches à mon Retour de l'URSS*). Žánrově by se Gidovy texty vzniklé z těchto podnětů daly označit jako svého druhu eseje.

Diplomant se analytického úkolu zhostil zdařile. Především velmi správně pochopil, že společenské a politické angažování není v Gidově případě nahodilé ani vedlejší, nýbrž že koření v bytostném základu, jímž je určeno celé Gidovo dílo. V této perspektivě tedy nejprve dílo obecně charakterizuje a ukazuje Gida jako autora angažovaného hluboce a existenciálně – takže bezprostřední angažování společensko-politické je v celkovém souladu s jeho osobností a dílem a není v něm nic nahodilého.

Konkrétní texty vzešlé z Gidova angažování analyzuje autor s dostatečnou podrobností, zcela odstíněně a přiměřeně kriticky. Obecná struktura práce je vzorná, dokonce i závěr je projednou plně závěrem, stručnou myšlenkovou syntézou, a nikoli jen dalším resumé, jak u diplomových prací často vídáme.

Jisté problémy vidím především v detailech a neobratných dílčích formulacích. To se týká především úvodních partií zabývajících se podstatou a povahou angažované literatury jako takové. Diplomantův záměr a myšlenka jsou sice implicitně zřejmé, ale jeho formulace, zvláště při stanovení rozdílu mezi fakticitou a imaginací, jsou často zmatené a logicky pochybné. (Ostatně angažovaná mohou snad být i díla zpracovaná imaginací?) Velmi dobře je naopak podána charakteristika angažované literatury podle Sartra; zde však vzniká jistý problém s časovou posloupností, který není dostatečně řešen, i když Sartrovo pojetí tu určitě místo má, ovšem v Gidově následnictví. Postrádám naopak zmínku o Gidově vlastní pozdní práci nazvané *Littérature engagée* (1950); ale nevím, jak dalece je tento text dostupný.

Jakási naivita se projevuje také v dějinném výčtu společenské angažovanosti spisovatelů (který vlastně nebyl nutný). Např. to, že z francouzského 18. století jsou citováni jen Montesquieu a Voltaire, je nesporně dáno tím, že z diplomantova hlediska se zabývají zcela konkrétními kauzami a problémy, ale bylo záhodno alespoň zmínit, že angažovanost ve společenských problémech je vlastní celému osvícenství obecně. Je Rousseau méně angažovaný, když rozvíjí kritiku ve filosofické rovině? Podobně s romantismem: co třeba Victor Hugo na straně „pokroku“, a před ním Chateaubriand v perspektivě konzervativní (diplomant opomíjí fakt, že angažovaná může být také literatura „reakční“, která obhájí staré pořádky, i když to v sartrovských intencích možná nesedí).

Malé, ale nezanedbatelné nepřesnosti se objevují i dál, také ve faktografii: Dreyfusova aféra je vylíčena kuse, což je v pořádku, ale také velmi nepřesně. – Citovat bez

kritického korektivu názor, že literatura 2. poloviny 19. století není angažovaná, je chyba. Co naturalismus, např. sám Zola, ale především Jules Vallès, a na druhé straně třeba Bloy nebo zrovna Barrès? – Je sice pravda, že oba Gidovi rodiče byli protestanti, ale matka byla z rodu pozdějších konvertitů, takže Gide sám sebe vnímal v jistém rozpolcení mezi protestantstvím a katolicismem, což také použil v polemice s Barrèsem týkající se „kořenů“ člověka. – Je velmi nepravděpodobné, že měl Gide třeba i jen letmý sexuální poměr s Wildem, na to byl Wilde příliš starý, spíš byli oba společníky v „lovu“: slavnou se stala nabídka, se kterou se podle Gida na něho Wilde v Alžírsku obrátil: „Dear, vous voulez le petit musicien?“, a následný Gidův vztah s mladým Ahmedem. Pederastický ráz Gidových lásek je charakterizován správně (efébofilie byla s pedofilií ztotožňována naposledy čs. komunistickým zákonodárstvím, a dnes opět zejména některými novomravopočestnými feministkami): Allégretovi (píše se s -é-) bylo šestnáct, když jejich vztah začal, a sedmadvacet, když skončil. Snad bylo na místě dodat, že jedním z aspektů pederastie je zájem výchovný a nápomocný. Allégretovi vztah s Gidem prospěl profesionálně, ale i lidsky, a nijak mu nezabránil v tom aby se později oženil. – Tvůrcem teorie „třetího pohlaví“ byl skutečně Magnus Hirschfeld, ale jejím přívržencem byl zejména Proust, což bylo záhodno vědět a zmínit. – Asi se v textu také mělo objevit, že Gidovo manželství zůstalo tělesně nenaplněno, což bylo Gidovi oprávněně vyčítáno jako velký morální prohřešek. – Uzdravení v Africe se objevuje v *Imoralistovi* a je zřejmé, že hlavním tehdejším „imoralistovým“ prožitkem (a dramatem) byl návrat životní síly a z toho plynoucí jisté bezohlednosti, která bývá přičítána tehdejšímu Gidovu nietzscheánství. – O zvláštní Gidově náklonnosti k Jarrymu lze pochybovat: hru *Ubu králem* četl v té době kdekdo, ale odstrašující obraz Jarryho, který podává Gide v *Penězokazích*, ukazuje spíš na velký odstup. – Ve Francii sociální demokracie nikdy neexistovala, byli a jsou to socialisté (str. 47). – K první větě kap. 4.4: Je dojemné, že diplomant zřejmě pokládá za „moderní čtenáře“ až své současníky. – K pozn. 108: Pierre Herbart je zajímavý spisovatel, byl Gidovým osobním tajemníkem, ale skutečně významný autor v Gidově výpavě byl Louis Guilloux, a ten nepůsobí zrovna jako pitomec. Dozvědět se něco o jeho reakci na SSSR by stálo za to. – Poslední věta kap. 6.1: Jak by Gide tu pravdu, jíž je odhodlán sloužit, asi zjistil, kdyby postrádal důvtip a pozorovací talent? Závěr postrádá logiku. – K *Nouvelles nourritures* (str. 65): kritika nad jejich uměleckou hodnotou většinou ohrnuje nos.

Jazykových chyb není mnoho, často jsou to překlepy, malé nedbalosti (zvl. v psaní velkých písmen a v interpunkci), také zmatky, např. podivně zpotvořený *machiavelismus*. Část Fr. rovníkové Afriky, ze které je dnes Středoafriká republika, můžeme psát buď po francouzsku Oubangui-Chari (dvě řeky, které území vymezují) nebo foneticky Ubangi-Šari, ale určitě ne *Ubangui-Shari*.

Bohužel se objevuje několik chyb komických (*nabité znalosti*) a také řada současných žurnalistických neřestí, např. použití slovesa *soustředit se* jako nedokonavého (místo správného *soustředovat se*), hovorové zájmené vazby *ten samý* (místo správného *týž, tentýž*), obrat ze žargonu zločinců *státní kasa* (místo správného *pokladna*) nebo strašidelný plurál slovesa *vědět*: oni ví (místo jedině správného *vědí*). Atd.

Škoda těch drobností. Práci jinak hodnotím jako lepší než průměrnou, doporučuji k obhajobě s hodnocením velmi dobře.

V Praze 3. září 2019

Doc. PhDr. Václav Jamek